

Listopadska (Oktobarska) revolucija

*Jure Krišto**

Ove se godine obilježava stota obljetnica revolucije u dalekoj Rusiji, koja je toliko utjecala na svjetska zbivanja da se njezini valovi osjećaju i danas. Cijele se godine na raznim stranama svijeta putem različitih sredstava komuniciranja postavljalo pitanje jesu li ti utjecaji dobri ili loši, što je ta revolucija započela, u što se pretvorila i koje su joj stvarne posljedice. Očekivano, odgovori su različiti, čak suprotstavljeni, što zapravo znači da ljudi čitaju povijest onako kako je osjećaju na svojoj koži i kako to kožno iskustvo oblikuje duh i životne vrijednosti.

Hrvati su na posebno brutalan način osjetili na svojoj koži i duši posljedice Oktobarske revolucije u Rusiji¹ i zato je to za njih važna obljetnica, što ne znači da među njima postoji suglasje u interpretaciji njezina značenja i posljedica.

O nekim povijesnim činjenicama i o identificiranju glavnih sudionika nema prijepora. Veliko Rusko Carstvo, koje je od 1894. do 1917. godine despotskim manirama vodio car Nikola II. Romanov, već je tri posljednje godine sudjelovalo u svjetskom ratu protiv Njemačke, Austro–Ugarske i od listopada 1914. Osmanskog Carstva. Ruski saveznici bili su Francuska, Velika Britanija i od travnja 1915. Kraljevina Italija. Loše opremljena i još lošije vodena, ruska je vojska odmah na početku rata pretrpjela iznimno velike gubitke. Osjećaju razočaranja pridružila se i naglo pogoršana ekonomska situacija u cijelom velikom pretežito poljoprivrednom carstvu. Car Nikola II. bio je ponukan preuzeti zapovjedništvo nad vojskom, ali to je samo frustraciju stanovništva i vojske usmjerilo na samoga cara. U ožujku 1917., car je izgubio kontrolu nad svime te je 15. ožujka bio prisiljen abdicirati.

Privremena vlada nije mogla promijeniti stvari na bolje i vlast je u Petrogradu preuzeo Sovjet poslanika radnika i vojnika, nova kreacija radničkog vijeća pod utjecajem marksističkih ideja, koja je brojala 2.500 poslanika.

Bio je to trenutak da u veliku stilu na scenu svjetske povijesti stupi drugi važan protagonist Vladimir Iljič Uljanov, poznatiji pod pseudonimom Lenjin (1870.–1924.). Već je 17 godina živio u zapadnoj Europi, ali Veljačka revolucija gonila ga je da se hitno vrati u Rusiju. Dramatičan povratak najavljiavao je oluju koju će

* Dr. sc. Jure Krišto, zaslužni znanstvenik, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.

1 Računanje prema ruskom kalendaru zaostaje 13 dana iza standardnoga. Stoga događaje od 8. do 15. ožujka 1917. nazivamo Veljačkom [Februarskom] revolucijom, a boljševički prevrat od 6. do 8. studenoga nazivamo Listopadskom [Oktobarskom] revolucijom.

prouzročiti njegov dolazak u Petrograd. Lenjin je, naime, zahtijevao da njegov povratak iz Švicarske ide preko Njemačke, Švedske i Finske, ali u zapečaćenu vagonu. Htio je svakako skriti činjenicu da se vraća preko Njemačke, zemlje koja je u ratu s njegovom Rusijom, a još više činjenicu da je Njemačka financirala njega i druge ruske revolucionare te stajala iza njegova tajnog povratka u Petrograd.

Izvršni komitet Sovjeta u Petrogradu nije se radovao Lenjinovu povratku. Nije ih iznenadio, ali nije ni mogao. Lenjin se, naime, nije slagao s Karlom Marxom (1818.–1883.) da će se revolucija dogoditi spontano. Nije vjerovao ni to da je radnička klasa sposobna revolucionarno mijenjati svijet. U knjizi iz 1902. *Što činiti?* (*Čto delat'*) naučavao je da revoluciju treba poticati, a nju bi morala predvoditi partijska avangarda radikaliziranih intelektualaca. Partija mora educirati i voditi mase, ali i unutar Partije mora postojati jezgra pojedinaca (centralni komitet) i posebna osoba (sekretar) koja usmjerava partiju i održava njezinu gorljivost.

Lenjin je znao što činiti nakon povratka u Petrograd. Odmah nakon povratka, u Centralnom komitetu Boljševika održao je dvosatni govor u kojem je prevladavala rušilačka retorika i kritika plašljivih politika. Njemačkom logističkom pomoći i novcem Partija Boljševika stvorila je ubrzo vrlo učinkovitu partijsku organizaciju, propagandnu mašineriju i vlastitu vojsku, Crvenu gardu. Tražila se bespogovorna disciplina i poslušnost, uz primjenu strogog kažnjavanja. Boljševička partija nije znala kako bi riješila velike probleme u kojima se zemlja nalazila, ali su svoje neznanje prikrivali dobro smišljenim sloganima, poput „Mira, kruha, zemlje“, „Sva vlast Sovjetima“ i slično. U nedostatku bilo kakve nade, oni koji su mislili da će se ispuniti neka njihova nadanja povjerovali su i sloganima. Za uspjeh Revolucije ne bi nikako trebalo previdjeti Lenjinove leaderske i govorničke sposobnosti. U svakom slučaju, Privremena vlada više nije mogla zaustaviti Lenjina i on je jednostavno preuzeo vlast u svoje ruke — boljševička Listopadska revolucija postala je stvarnost.

Stvarnost je, međutim, bila surovija nego što je bila prije revolucije. U izborima za novu vladu, Boljševici nisu osvojili većinu, ali je Lenjin nedostatak nadoknadio svojom Crvenom gardom, a one koji su se protivili pobio. Primjereno tomu početnomu potezu, Lenjin je vladao tako što je izdavao dekrete u ime Partije, a svrha je dekreta bila stvaranje komunističkog društva. Svakomu je ponešto dato, a mnogima sve oduzeto. Radnici su dobili ozakonjeno osmosatno radno vrijeme, moralne su ograde dignute, religija zabranjena, a nepotrebni predmeti u školskim programima, poput povijesti i latinskoga, dokinuti. Kroz sve pore društva uvlačio se strah, jer su represivna tijela, napose zloglasna tajna policija Čeka [„Izvanredna komisija“], bila brutalna i sveprisutna — zavedena je „diktatura proletarijata“.

Uspostavljen je i iskušani model za sva buduća revolucionarna preuzimanja vlasti i ostvarenje revolucije. Rusku revoluciju, naravno, nije mogao izvesti sam Lenjin. No, Lenjinova uloga predstavlja paradigmu, označava *modus operandi* koji će služiti drugim vodama za izvođenje svojih revolucija. Markantan vođa s dokazanom sposobnošću uvjeravanja i privlačenja, uporaba slogana koji puno obećavaju, a ujedno zamagljuje prave ciljeve, brutalan obračun sa svima koji sto-

je ili bi mogli stajati na putu ostvarenja revolucije — to su sastavnice tog modela. Po tom modelu osvojili su vlast i Mussolini i Hitler, a kasnije u ratu i Josip Broz.

Na Prvom kongresu Komunističke Internacionalne (kolokvijalno Kominterne), 2.–6. ožujka 1919. u Moskvi), Lenjin je iznio uvjete za primanje komunističkih partija u Kominternu (tzv. 21 uvjet), među kojima su bili i ti da propaganda njihovih glasila mora biti isključivo komunistička, da se ne smiju dopustiti bilo kakvi „reformisti“ ili bilo kakav oblik društvenog pacifizma. Osim toga, Lenjin je ustrojio komunističke partije u raznim dijelovima svijeta tako da budu u službi Sovjetskog Saveza te kotačići svjetske komunističke revolucije i zavođenja diktature proletarijata onako kako ju je Lenjin zamislio i ostvarivao u prvoj proleter-skoj zemlji. Suvremeni proučavatelj Kominterne s pravom je definira kao glavni štab svjetske revolucije koji je raširio mrežu boljševičkog obavještajnog represivnog aparata u sve zemlje svijeta.

Bitan je element tog revolucionarnog modela ideologija koja je bliža pojmu religije i stoga sposobna motivirati pristaše do razine fanatizma i mučeništva. Vođe boljševičke revolucije bili su mahom otpadnici od judeo–kršćanske tradicije (više od judaizma, nego od kršćanstva), koji su svojoj ideologiji pripisali religijske dimenzije oslobođenja čovječanstva. Taj je, pak, cilj nalagao da ne smije biti suprotstavljanja toj otkupljujućoj namjeri. Zato je boljševička revolucija nemilice sijala smrt oko sebe, kao što su i revolucije (ratovi) motivirane religijskim nazorima također ostavljali iza sebe mnogo mrtvih. Paradoksalno, nije se teško složiti s nekim suvremenim kritičarima da Lenjinu i ostalim vodama revolucije nije bilo stalo do poboljšanja života čak ni onima koji su aktivno sudjelovali u njoj, a kamoli za one široke mase koje s njome nisu imali veze. Kao da je vjerovao da će revolucija sama pročistiti svijet i donijeti rješenja.

Hrvatska intelektualna elita između dva svjetska rata, osim manjeg dijela koji je bio opčaran ruskom Oktobarskom revolucijom, upuštala se u detaljne analize njezinih uzroka, sudionika i posljedica te u tome bila prilično uspješna. Pripadnici hrvatskog organiziranog katolicizma postavili su tezu da su i komunistička ideologija i na njoj primijenjena praksa po svojoj naravi zle, »duševni pokret, koji je u biti svojoj direktno sotonska negacija svake vjere, svake kulture, svakog blagostanja«. Hercegovački franjevac Oton Knezović (1890.–1964.) tvrdio je da je boljševička revolucija razornija od bilo koje druge, iza sebe je ostavila više žrtava od bilo koje druge i mnogo manje je obećavala za budućnost od bilo koje druge. Vladalo je gotovo jednodušno uvjerenje među hrvatskom katoličkom elitom da je boljševizam/komunizam kao ideologija i kao praktična primjena velika, možda najveća, opasnost za kršćanstvo, osobito za Katoličku crkvu, uz to što je u sebi i velika laž i prijevara. Katolički intelektualci i hrvatski nacionalisti prigovarali su pristašama komunističke ideologije da im borba za svjetsku revoluciju odvraća pozornost od nacionalnih problema i interesa i zanimanje za njih.

Bard hrvatske ljevičarske književnosti iznosio je svoja filokomunistička uvjerenja više kroz kritiku „četiristogodišnje hrvatske književnosti“ i „hiljadugodišnje hrvatske kulture“ i katolicizma prisutnoga u njoj. Ono na što Krleža nije želio,

vjerojatno nije ni mogao, odgovoriti katoličkim oponentima bila su masovna smaknuća koja su bila posljedica boljševičke revolucije u Rusiji/SSSR-u.

Samo dvadesetak godina nakon prvih koraka boljševičke revolucije, otvorila se mogućnost da se ona provede i među hrvatskim narodom. Bitna odrednica te mogućnosti bila su svojstva čovjeka koji ju je organizirao, Josipa Broza (1892.–1980.), koji se služio različitim pseudonimima. Broz nije imao agitatorske i govorničke sposobnosti Lenjina, ali je u svemu nasljedovao njega, osobito u brutalnosti pri osvajanju vlasti i nametanju revolucije. Nametnuo se svojoj Partiji 1928. potrebom boljševizacije KPJ po uzoru na Staljinovu Svesaveznu komunističku partiju (boljševika). Na tim je idejama bio izabran za partijskog sekretara mješnog zagrebačkog komiteta. Nakon dolaska u Moskvu 1935. počeo je Kominterni iznositi negativnosti o svojim partijskim drugovima, od generalnog sekretara CK SKJ Milana Gorkića (1904.–1937.) do zadnjeg od njegovih pomoćnika. Nakon Brozova povratka u Zagreb 1936., NKVD je 1937. uistinu strijeljao Gorkića i neke druge ugledne komuniste iz Kraljevine Jugoslavije, a Broz je spremno ponudio sebe za njegovo mjesto, uvijek prokazujući svoje sudrugove. Osnažen svojim vezama i statusom u Kominterni, Broz se 1939. ponovo vratio u Zagreb i na Bohinjskom jezeru u Sloveniji sazvao sastanak „privremenog vodstva“, na kojem je „jednoglasno“ donesena njegova odluka da se isključuju svi bivši rukovodeći frakcijski i antipartijski elementi. Broz je ispunio očekivanje Kominterne da komunističke partije povremeno poduzimaju čišćenje svojih organizacija kako bi iz njih odstranile one koji nisu ostali vjerni, a druge čeličili u vjernosti Kominterni. Kominternu mu je uzvratila priznanjem da je on generalni sekretar KPJ.

Primarna je zadaća svake Partije, dakle, pobjeda Velike Internacionalne Komunističke Revolucije, i tek će u njezinu ostvarenju „radničke mase“ spoznati da je ostvareno i njihovo „nacionalno“ oslobođenje. Nije nacionalno oslobođenje u svojem uobičajenom značenju prvotan cilj, nego je cilj komunista na prvom mjestu ostvarenje „komunističke revolucije“, a njihova će zadaća nakon ostvarenja revolucije uvjeriti narod kako je postigao „istinsko nacionalno oslobođenje“.

Tragični su ishodi poznati: još i danas se otkrivaju jame i rovovi u kojima su provoditelji revolucije zatrpavali pobijene Hrvate, protivnike te revolucije. Zato je za Hrvate obilježavanje stote obljetnice Oktobarske revolucije važno ukoliko posluži podsjećanju na njezine tragične posljedice koje se osjećaju i danas. No, znajući stanje svakakvih duhova, podsjećanje na tu godišnjicu moglo bi potaknuti neke na obnavljanje vjernosti „visokim idealima antifašizma“.